

tuur. Voor een breed publiek geschreven, is het een zeer leesbaar en door zijn vele illustraties, onderhoudend boek geworden.

Sjaak van der Geest

Universiteit van Amsterdam

Joost Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie. Vrijheid, volk en vaderland 1783-1799* (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2005) 256 p. ISBN 10 9077503366; en Joost Rosendaal (ed.), *Staatsregeling voor het Bataafsche Volk 1798. De eerste grondwet van Nederland* (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2005) 160 p. ISBN 10 9077503188

De Nijmeegse historicus Joost Rosendaal mengt zich inmiddels al weer zo'n twintig jaar in het debat over de Nederlandse revolutie. Als aankomend historicus was hij mederedacteur van een bundel over de patriotse revolutie in het herdenkingsjaar 1987. Met de Bataafse Revolutie heeft hij zich onder meer bezig gehouden met een door hem geredigeerd boek over de Bataafse omwenteling in Noord-Brabant. Over de tussenliggende periode, die van de Oranjerestauroatie en de ballingschap, heeft hij een vuistdikke dissertatie geschreven, waarin hij de ontwikkelingsgeschiedenis van de ballingen in met name Frankrijk tekent. Daarmee is het oude thema van de 'leerschool der revolutie' weer voor het voetlicht gebracht.

Nu heeft hij in een handzaam boekje de drie fasen van de revolutie (Patriottenbeweging, Restauratie-ballingschap en Bataafse Revolutie) bij elkaar beschreven. Hij begint met drie hoofdstukken waarin deze drie fasen chronologisch behandeld worden. Daarna volgen drie thematische hoofdstukken waarin aspecten uit de hele periode aan de orde komen. In het eerste daarvan, 'polarisatie en politisering' behandelt Rosendaal de scheuring die de revolutie in de samenleving teweeg bracht en de wijze waarop patriotten en orangisten elkaar demoniseerden. In hoofdstuk 5, 'Vernietiging en zuivering' laat hij zien hoe de groepen elkaar met plundering, geweldpleging en vooral veel symboliek, zoals het weghakken van familiewapens, te lijf gingen. In het zesde hoofdstuk, 'Vestiging en viering', komen revolutionaire feesten, zoals het planten van vrijheidsbomen, maar ook contrarevolutionaire rituelen zoals het verbranden van patriotse tijdschriften en het vieren van stadhouderlijke verjaardagen aan de orde. Hoofdstuk 7 gaat over de vraag wat de laat achttiende-eeuwse revolutie Nederland heeft gebracht: democratie, de eenheidsstaat en de scheiding van het publieke en private domein met godsdienstvrijheid en de scheiding van kerk en staat als belangrijkste kenmerken. In een verrassende epiloog trekt hij deze elementen door naar het heden. Hij staat daarbij uitvoerig stil bij het boek van Pim Fortuyn, *Aan het Volk van Nederland*, een expliciete verwijzing naar de patriotse klassieker van Joan Derk van der Capellen tot den Pol uit 1781.

Rosendaal heeft veel aandacht voor het religieuze aspect. Dat de Nederlandse Verlichting en ook de Patriottenbeweging in tegenstelling tot de Franse geestverwanten een christelijke basis hadden, was al wel bekend, maar daarbij gaat het om een modern, verlicht christendom, dat sterk contrasteert met de gereformeerde traditie. Rosendaal laat echter zien dat de patriotten daar in verschillende opzichten heel dichtbij stonden. Hun anti-orangistische retoriek staat bol van hel en verdoemenis en het beeld van een wrekende God duikt steeds weer op. De Allerhoogste wordt er door beide partijen bij

gehaald om de vernietiging van de anderen af te smeken. Ook de opvatting van het 'Neerlants Israel', de opvatting dat de Nederlanders een uitverkoren volk vormden, is een element uit de patriotse ideologie die zo uit het orthodox-gereformeerde gedachtegoed komt. Rosendaal laat verder zien dat verscheidene patriotten in antipapistische gevoelens niet veel onderdeden voor streng-gereformeerde orangisten.

Hoewel ook de orangisten aan het woord komen, is er vooral aandacht voor de uitingen van de patriotten en dan met name van de radicalen onder hen. Die zijn als revolutionairen ook zeker het meest interessant, maar de kloof in de samenleving zou toch scherper zijn getekend met wat meer profiel van de tegenstanders (en ook van de tussengroep en de gematigde revolutionairen). Het zware accent op de ideologie en de geestelijke achtergrond leidt er toe dat de staatsrechtelijke hervormingen (en dan met name de praktijk daarvan) wat minder naar voren komen en dat terwijl zowel de Patriottenbeweging als de Bataafse Revolutie daar primair op gericht waren.

Rosendaal lardeert zijn betoog met kostelijke citaten, die door de consequent volgehouden regel om niet met noten te werken helaas niet of moeilijk herleidbaar zijn. De illustratiekeuze is origineel en veelzijdig. Sterk is dit boek in het presenteren van onbekende en minder bekende feiten. Zo meldt de auteur dat de Pruisische koning Frederik Willem 11 zich voor de interventie van september 1787 goed liet betalen, waarvoor een extra belasting, de 25e penning nodig was. De opbrengst werd besteed aan de bouw van *Tor des Friedens* in Berlijn, beter bekend als de *Brandenburger Tor*. De koning droeg de poort op aan zijn glorieuze veldtocht in de Nederlanden en de vele veldtochten van zijn oom Frederik de Grote. Uiteraard ontbreekt een foto van de poort in zijn huidige gedaante niet. De afbeeldingen maken met de goedgkeuzen citaten en de meeslepende schrijfstijl dit werk tot een uiterst leesbaar boek.

Wat echter vragen oproept, is de afbakening in de tijd. Rosendaal laat de revolutie lopen van 1783 tot 1799. Dat wijkt af van de gangbare tijdvakken 1780-1801 of 1780-1813. Hij geeft daar geen duidelijke argumenten voor. Door het kiezen van 1783 als beginjaar valt strikt genomen de klaroenstoot voor de revolutie, de publicatie van *Aan het Volk van Nederland* uit 1781, buiten het bestek. Gezien het belang van dit pamflet, dat Rosendaal ook wel degelijk behandelt en zelfs doortrekt naar Pim Fortuyn, zou 1780 of desnoods 1781 op de kaft van het boek beter zijn geweest. Iets dergelijks geldt voor het eindpunt. Rosendaal noemt 1799 en stopt daar ook echt, na de invasie van Britten en Russen in Noord-Holland. Het door Rosendaal beschreven mislukken van de contrarevolutie is evenwel een belangrijk gegeven. In de twee jaar na de invasie is er in de debatten rond de herziening van de grondwet nog wel degelijk sprake van revolutionaire overtuigingen, al werden de uitingen daarvan allens minder heftig.

Die grondwet is het onderwerp van een andere publicatie bij dezelfde uitgever, Vantilt in Nijmegen. Rosendaal heeft een uitgave van de Staatsregeling voor het Bataafse Volk uit 1798 verzorgd en, zoals dat hoort, van een inleiding voorzien. Hierin behandelt hij de ontstaansgeschiedenis en de betekenis van dit document. Hij maakt duidelijk dat deze staatsregeling de eerste Nederlandse grondwet was en dat hier de basis voor de moderne Nederlandse democratie is gelegd. Deze positie wordt meestal toegedicht aan Thorbecke's grondwet van 1848 en die positie wordt door Rosendaal met kracht bestreden. Vervolgens kan de lezer kennis nemen van de 308 artikelen die de Staatsregeling telde, alsmede enkele bijlagen. Wie het staatsrecht in het boek over de Nederlandse revolutie heeft gemist, kan hier zijn hart ophalen.